

12. Case C – 308/06, Intertanko et al. v Secretary of State for Transport [2009] ECR 4057.
13. Case 29/69, Stauder [1969] ECR 419, Case 11/70 Internationale Handelsgesellschaft [1970] ECR 1125.
14. Case C – 540/03? Parliament v Council [2006] ECR I – 5769 ; Case C – 438/05, Viking [2007] ECR I – 10779.
15. Case C – 286/08, Brita v Hauptzollamt Hamburg Hafen [2010] ECR I – 01289, paras 40–41.
16. Case C – 37/00, Weber v Universal Ogden Services [2002] ECR I–2013.
17. Case C – 286/90, Anklagemyndigheden v Poulsen and Diva Navigation [1992] ECR I – 6019.
18. Case C – 162/96, Racke v Hauptzollamt Mains [1998] ECR I – 3655, paras 50–61.
19. Gabčíkovo – Nagymaros Project (Hungary|Slovakia), Judgment, I. C. J. Reports 1997. – P. 7.

М. Г. Окладна¹

ІДЕЇ РОЗБУДОВИ ОБ'ЄДНОНОЇ ЄВРОПИ В ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ XVII-XIX СТ.

Європейський Союз справедливо вважається однією з найцікавіших і складних проблем наукових досліджень. У вітчизняній і зарубіжній літературі сформувалося кілька головних підходів до дослідження проблеми [16, с. 148–266], однак жоден з них не дозволяє однозначно визначити його правову природу. Тому, хоча аналізу ЄС присвячено чимало досліджень [4; 5; 9; 11; 14; 17], питання визначення його правової природи й досі залишається найбільш дискусійним в юридичній науці.

Стосовно визначення моменту, з якого починається відлік європейської інтеграції, серед науковців немає єдності, оскільки теоретична і практична конструкція об'єднаної Європи складалася відповідно до усвідомлення об'єктивної потреби в зміні бачення призначення держави і створюваних інтеграційних інститутів [15, с. 82]. Інтеграційний процес у різних сферах суспільного життя започатковувався в різний час і розвивався з різною швидкістю, що створює труднощі для здійснення його періодизації. З очевидністю можна стверджувати лише те, що момент офіційного започатку-

---

¹ Кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

вання інтеграції прийнято пов'язувати з проголошенням Декларації Шумана (1950 р.) і створенням Європейського співтовариства з вугілля та сталі (1951 р.). Разом з тим, якщо необхідно дослідити витoki ідей і принципів, які покладені в основу чинної моделі Євросоюзу, то, безумовно, слід вдатися до аналізу еволюції поглядів європейців на об'єднаний процес.

Ідея об'єднаної Європи має широкий діапазон і тривалу історію. В епоху Нового часу були запропоновані нові концептуальні підходи до об'єднання Європи, використані на практиці під час офіційного започаткування європейської інтеграції у другій половині ХХ ст. Цивілізаційні зрушення, які відбулися в цей період, прийнято називати модернізацією. Відтак в цих умовах ідея об'єднання європейських народів втрачає ідентифікацію з християнством і починає розвиватися як світська концепція.

Питання війни і миру в усі часи були однією з глобальних проблем людства. При цьому ідея миру, яка зародилася в давнину, у процесі державно – правового розвитку зазнала певної еволюції, набуваючи нових рис і змісту. Гуманісти епохи Відродження наповнили її етичним змістом, проголосивши цінність світу для всіх людей незалежно від їх національної чи релігійної приналежності. У XVII–XVIII ст., зазначає В. А. Ні, ідея миру збагатилася розробками раціоналістичної філософії і на тлі сформованої на той час міжнародної політичної системи отримала механізми своєї реалізації у вигляді раціонального міждержавного договору й утворення міжнародного арбітражного суду [7, с. 3, 4], що стало новим кроком на шляху інтеграції європейських держав. Принципово новим підходом в концептуальних пошуках вирішення проблеми війни і миру, а також у розробці шляхів європейського об'єднання стала ідея запровадження міжнародного суду або «трибуналу світу», яку вперше запропонував Я. А. Коменський у трактаті «Загальна рада людському роду» (1670 р.). Ідея була сприйнята й отримала концептуальний розвиток у роботах В. Пенна, І. Бентама, Ш. де Сен-П'єра. Разом з тим ці та деякі інші автори не обмежилися розробкою питання про міжнародний суд, а зробили свій внесок у вирішення питання про організацію і функціонування об'єднаної Європи [5, с. 33–46]. У Пенн виклав своє бачення організації та функціонування інтеграційного об'єднання в «Есе про сучасний і майбутній мир в Європі», в якому передбачив можливість організації Європейської ліги або конфедерації з метою забезпечення миру на континенті. Його проект цікавий не лише тим, що передбачав створення представницького органу європейських держав (конгресу, парламенту, верховної ради або палати), але й тим, що вперше передбачив можливість запровадження принципово нового механізму прийняття рішень – кваліфіко-

ваною більшістю голосів (3/4), а також застосування сили у певних випадках [8]. Достатньо детальну розробку проекту інтеграції європейських держав можна зустріти і в «Проекті вічного миру в Європі» Ш. де Сен-П'єра, який розглянув проблеми укладення договору щодо створення європейської конфедерації, її складу, завдань, компетенції, механізмів прийняття рішень та фінансування спільних витрат [10]. У своїй роботі він вивів вигоди європейської єдності з політичної та правової спадщини минулого, зокрема законів Юстиніана і Священної Римської імперії, спільності нравів, звичаїв, релігії, науки і знань. У його проєкті передбачалося створення європейської конфедерації дев'ятнадцяти європейських християнських держав незалежно від їх конфесії. Проєкт містив відповідь на питання про можливий склад конфедерації, її завдання, компетенцію, механізм прийняття рішень і вирішення спорів, принципи фінансування загальних витрат, порядок застосування примусу до держав – порушниць.

Незважаючи на те, що проєкт мав досить деталізований характер, у цілому він викликав скептичні оцінки сучасників. Ідею загального миру і європейського об'єднання поділяв також І. Кант. Його праця «До вічного миру» (1795 р.) являє собою найбільш повний, системний, структурований розгляд ідеї миру у філософському і політико-правовому аспектах, що ввібрала в себе всі розробки мислителів попередніх епох і справила вплив на подальший розвиток ідеї миру й її втілення на практиці [7, с. 4]. У 1751 р. Вольтер виклав власне бачення об'єднаної Європи. На його думку, це має бути єдина республіка, розділена на провінції, одні з яких – монархії, а інші – змішані політичні системи. При цьому всі провінції управляються на основі загальних принципів загального права і політики [6].

І. Бентам, викладаючи своє бачення об'єднаної Європи, вказував на необхідність створення єдиних органів влади і насамперед Європейської асамблеї, єдиної армії і розробки загальносоюзного законодавства [1]. Особливу роль в історії розвитку європейської інтеграції відіграли численні демократичні проєкти європейського об'єднання, які вперше з'являються у XIX ст., але матеріалізуються переважно у XX ст. Історикам невідомо, кому саме належить авторство ідеї Сполучених Штатів Європи – Дж. Мадзіні чи К. Каттанео. Достеменно тільки відомо, що вперше офіційно цей термін використав В. Гюго 21 серпня 1849 р. на засіданні III міжнародного конгресу миру у Парижі. Хоча Дж. Мадзіні, Дж. Гарібальді, В. Гюго та інші діячі європейського революційно-демократичного руху і не виробили практичних пропозицій щодо втілення виголошеної мети, однак не варто применшувати значення їх розробок – вони дали потужний інтелектуальний поштовх і на-

тхнення тим політичним діячам ХХ ст., які виявилися готовими втілити ці ідеї на практиці.

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. відбувається зміна уявлень про форму і цілі європейського об'єднання. Так, А. Леруа-Больє в 1900 р. запропонував створити унію або асоціацію європейських держав (крім Великобританії та Росії) для надання сприяння в питанні вирішення протиріч у політиці колонізації. При цьому як модель для такої унії пропонувався Німецький союз до 1866 р. або Швейцарський союз до 1848 р., тобто не федеративна, а конфедеративна модель, яка б дозволила максимально врахувати «національну індивідуальність» європейських держав. Таким чином, А. Леруа-Больє одним з перших відмовився від формули «Сполучені Штати Європи» на користь конструкції «Європейський союз» [3, с. 61]. На користь конфедеративного об'єднання Європи висловився також Г. Ізамберг. Він вважав, що конфедерація повинна бути республікою, а не монархією; являти собою союз держав, що належать до однієї цивілізації і мають спільні інтереси; влада в ній повинна здійснюватися з урахуванням принципу поділу влади; представницькі органи Союзу повинні організовуватися і функціонувати за принципами суверенної рівності держав і пропорційності представництва їх населення [13, с. 211–215]. Підводячи підсумок аналізу інтеграційних проєктів ХVІІ – початку ХХ ст., слід вказати, що їх провал, як і в епоху Середньовіччя [5, с. 16–32], був обумовлений перш за все тим, що тривалий час розробники інтеграційних проєктів не повною мірою усвідомлювали, що розвиток об'єднаної Європи і формування в її межах правової системи – це результат не тільки і не стільки правових ідей, концепцій і навіть права в цілому, скільки політики, економіки, культури та соціально обґрунтованих рішень політичного керівництва і суспільства в цілому. Доки в основу об'єднаного проєкту не будуть покладені зрозумілі всім політично, економічно та соціально мотивовані положення, що відображають нагальні потреби та інтереси держав, важко було розраховувати на успіх його реалізації. Саме національні інтереси держав визначали і визначатимуть їх готовність до обмеження свого суверенітету заради участі в інтеграційному об'єднанні. Аналіз показує, що в процесі становлення та розвитку об'єднаної Європи визначальну роль відігравали ідеї, які мали не виключно юридичний характер, а були зумовлені і тісно перепліталися на рівні доктрин і концепцій з ідеями, що відображають інтереси соціально-політичного та економічного плану.

Хоча згадані проєкти на момент їх викладення виглядали утопічними, оскільки не мали жодного шансу бути реалізованими свого часу, вони мають

певну як теоретичну, так і практичну цінність. Їх зміст засвідчує, що ідея добровільного договірного об'єднання європейських держав в союзну організацію набагато старіша, аніж прийнято вважати, – вона уходить своїм корінням у часи середньовіччя і концептуально оформлюється в епоху Нового часу. Такі революційні навіть для сучасного етапу інтеграційного процесу ідеї, як перетворення Європейського Союзу на наднаціональне утворення федеративного або конфедеративного характеру; обов'язковість рішень союзних органів для всіх держав членів; обрання наднаціонального законодавчого органу і глави союзу, наділеного реальними повноваженнями, – це винахід не сучасних політиків, а добре усвідомлена попередниками сучасних європейських інтеграторів умова забезпечення життєздатності та функціональності створюваного об'єднання.

Література:

1. Бентам, И. План всеобщего и вечного мира / И. Бентам // Тракаты о вечном мире / сост. И. С. Андреева и А. В. Гулыга. – СПб. : Алетей. 2003. – С. 173–204.
2. Грицяк І. А. Європейське управління: теоретико – методологічні засади / І. А. Грицяк. – К. : К. І. С., 2006. – 398 с.
3. Европа : проблемы интеграции и развития: монография в 2 т. – Т. 1. История объединения Европы и теория европейской интеграции. – Ч. 1 / под общ. ред. О. А. Колобова. – Н. Новгород : ФМО/ИСИ НИГУ; Изд – во АГПИ им. А. П. Гайдара, 2008. – 352 с.
4. Европейская интеграция: проблемы теории и практики: монография / под ред. И. В. Яковюка, А. К. Сквоикова. – М. : Изд– во Моск. гуманит. ун – та, 2012. – 279 с.
5. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу: монографія / за заг. ред. І. В. Яковюка. – К. : Ред. журн. «Право України» ; Х. : Право, 2013. – 208 с. (Наук. зб. «Академічні правові дослідження». Дод. до юрид. журн. «Право України» ; вип.14).
6. История объединенной Европы / составители: П. Пальк, В. Маде, Э. Симпсон, Л. Яансалу. – С. 8 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.edk.edu.ee/ul/el_opik_r.pdf
7. Ни, В. А. Идея мира в европейской политической мысли Нового времени : генезис и эволюция: дис. ... канд. полит. наук : 23.00.01 / Вера Александровна Ни. – М., 2002.
8. Пенн, У. Опыт о настоящем и будущем мире в Европе путем со– здания европейского конгресса, парламента или палаты государств / У. Пенн // Тракаты о вечном мире / сост. И. С. Андреева и А. В. Гулыга. – СПб. : Алетей, 2003. – С. 115–135.

9. Сало, В. І. Внутрішні функції держави в умовах членства в Європейському Союзі: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Володимир Ігорович Сало. – Х., 2008. – 220 с.

10. Сен-Пьер, Ш. И. (де) Избранные места из проекта вечного мира. В изложении Ж. – Ж. Руссо. 1760. пер. с фр. / Ж. – Ж. Руссо, Ш. И. де Сен – Пьер // Трактаты о вечном мире / сост. И. С. Андреева и А. В. Гулыга. – СПб. : Алетей. 2003. – С. 136–161.

11. Трихлеб, К. А. Европейская интеграция – основа сближения политических и правовых систем Украины и ЕС // Polit Book. – 2012. – №4. – С. 163–170.

12. Тэтчер, М. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира / пер. с англ.; М. Тетчер. – М. : Альпина Паблишер, 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://society.polbu.ru/thatcher_government/ch69_all.html

13. Чубарьян, А. О. Европейская идея в истории. Проблемы войны и мира / А. О. Чубарьян. – М. : Междунар. отношения, 1987. – 352 с.

14. Якименко, Х. С. Европейский Союз: права природа об'єднання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. – Х., 2009. – 229 с.

15. Яковюк, І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції / І. В. Яковюк // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2003. – №4. – С. 82–92.

16. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно – правовий розвиток України : дис. ... д – ра юрид. наук : 12.00.01, 12.00.11 / Іван Васильович Яковюк. – Харків, 2014.

17. Яковюк, І. В. Европейский Союз: в поисках оптимального сочетания национальных и наднациональных интересов / И. В. Яковюк // Polit Book. – 2012. – №3. – С. 156–170.

В. П. Кононенко¹

К ВОПРОСУ О НАЛИЧИИ ВИНЫ УКРАИНЫ В ГИБЕЛИ МАЛАЗИЙСКОГО БОИНГА 777. АНАЛИЗ КОНВЕНЦИОННЫХ НОРМ И СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ

17 июля 2014 г. на востоке Донецкой области Украины был сбит самолет Boeing 777 авиакомпании Malaysia Airlines, выполнявший плановый рейс из Амстердама в Куала – Лумпур. Родственники пассажиров, погибших в результате катастрофы инициировали иски в различные судебные инстанции против Украины, Малайзии, России и авиакомпании Malaysia Airlines. И си-

¹ Кандидат юридических наук., доцент кафедры международного права Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина.